

Position Paper Klimaatadaptatie

Gedeeld eigenaarschap

Iedereen zal een steentje moeten bijdragen om Nederland klimaatbestendig te maken. Wij steken onze advisering daarom in vanuit het perspectief van gedeeld eigenaarschap. Dat begint met een gemeenschappelijke ambitie waarin organisaties afspreken wat een klimaatrobuuste leefomgeving voor een bepaald gebied betekent. De definitie uit het DP Ruimtelijke Adaptatie is daarvoor in de praktijk niet voldoende bruikbaar. Pas als organisaties het over de gemeenschappelijke ambitie met elkaar eens zijn, kunnen ze samen werken aan maatregelen om onacceptabele risico's aan te pakken. En dan wordt het ook mogelijk om buiten bestaande bestuurlijke grenzen te denken. Samen met klanten hebben we de afgelopen jaren geëxperimenteerd met nieuwe vormen van bestuurlijke samenwerking. Daar hebben we geleerd dat klimaatadaptatie op bestuurlijk niveau leidt tot drie uitdagingen:

1. Samenhang tussen alle facetten van klimaatverandering.
2. Systeemdenken in plaats van denken binnen bestuurlijke grenzen.
3. De hele samenleving betrekken.

Samenhang aanbrengen

Klimaatverandering brengt primair een toename van de kans op hittestress, hemelwateroverlast, langere droge periodes, overstromingen en extreme wind met zich mee. Secundaire effecten zijn bodemdaling, verzilting, achteruitgang waterkwaliteit en fijnstof. Daarmee raken de gevolgen van klimaatverandering niet alleen aan het domein ruimtelijke ordening, maar ook aan de domeinen mobiliteit, sociale zaken, economie, volksgezondheid en werkgelegenheid.

Onze ervaring leert dat gemeenten zich momenteel vooral richten op hemelwateroverlast. Als adviesbureau hebben wij een belangrijke taak om die vraag te verbreden, zodat maatregelen kunnen worden genomen om de totale klimaatschade aan te pakken. Een klimaatstresstest is een waardevol instrument om alle vitale en kwetsbare functies in kaart te brengen. Klimaatstresstesten zouden in onze ogen de basis moeten vormen voor omgevingsvisies en -plannen. Ze zijn daarmee een middel en geen doel op zich.

Het is bovendien waardevol om maatregelen te nemen waarin klimaatopgaven zijn gecombineerd; we noemen dit toekomstbestendig ontwerpen. Dit heeft financiële voordelen, leidt tot minder ruimtebeslag, robuustere oplossingen en meekoppelkansen. Bijvoorbeeld door meer water vast te houden in groenstroken, vijvers en groene daken, kan dat water in droge periodes verkoeling brengen, vegetatie groen houden en stofhinder voorkomen. Zo leiden deze maatregelen tot een leefbare en gezonde omgeving.

Samenwerking tussen overheidsdomeinen is benodigd om samenhang aan te brengen tussen alle facetten van klimaatverandering. Onze ervaring leert dat dat binnen gemeenten en waterschappen niet zo eenvoudig is. Taken, verantwoordelijkheden en financiële middelen moeten in het licht van klimaatadaptatie worden gedeeld of herzien. Dat vraagt om moedig beleid en hier en daar ruimte in de wetgeving. Kan de rioolheffing bijvoorbeeld voor openbaar groen en waterpleinen worden ingezet? De waterschapsbelasting voor het stimuleren van groene daken en groenblauwe schoolpleinen? En het budget voor volksgezondheid voor het planten van bomen om hittestress te verminderen?

Systemdenken

Het is belangrijk om robuuste maatregelen te nemen. Daarom pleiten wij ervoor om naar het watersysteem als geheel te kijken en niet naar bestuurlijke begrenzingen van bijvoorbeeld een straat, wijk, gemeente of waterschap. Als een straat blank staat, is dat meestal omdat het hemelwater uit andere delen van de stad daar naartoe stroomt of overstorten niet goed functioneren. Robuuste maatregelen richten zich op het aanpakken van de oorzaak en worden niet door grenzen beperkt.

Om klimaatadaptatie betaalbaar te houden, is het zaak werk met werk te maken en maatregelen te koppelen aan herinrichting en ruimtelijke ontwikkeling. De openbare ruimte gaat eens in de dertig jaar op de schop. Daarmee overstijgt de ontwikkeling naar een klimaatrobuust Nederland in 2050 meerdere bestuurstermijnen en de periode van verschillende omgevingsplannen. Quick wins, icoonprojecten, regulier onderhoud, onzichtbare en minder favoriete maatregelen zijn allemaal puzzelstukjes om klimaatrobuust te worden. Hoewel het een illusie is om een set spelregels af te spreken waar je decennia mee vooruit kan, is er, zeker bij partnering, behoefte aan een vorm van bestuurlijke verankering waarin over bestuurstermijnen en gebiedsgrenzen heen wordt afgesproken om samen te werken aan een klimaatrobuuste leefomgeving.

Hele samenleving betrekken

De klimaatopgave is zo groot dat zij niet alleen in de publieke ruimte kan worden opgelost. Als we bedenken dat het aandeel openbaar gebied in een gemiddelde stad een derde deel is, is het logisch dat ook de private ruimte klimaatrobuust moet worden ingericht. Steeds meer Nederlanders beseffen gelukkig dat zij een steentje moeten bijdragen en wij merken dat het in ons land bruist van energie om met klimaatadaptatie aan de slag te gaan. Die energieke samenleving heeft behoefte aan een participerende overheid, die onderwijst, meedoet, richting geeft, stimuleert en duidelijk communiceert dat zij particulieren en ondernemers op het vlak van klimaatadaptatie niet volledig kan ontzorgen. Om de beweging van de samenleving te faciliteren, zien wij twee sporen.

Ten eerste helder communiceren. Er wordt ontzettend veel gemeten en berekend aan klimaatverandering. Het is de uitdaging om big data te vertalen naar informatie waardoor mensen in beweging komen. Inwoners en ondernemers moeten weten hoe ze kunnen bijdragen aan een klimaatrobuuste leefomgeving, welke risico's ze lopen en waar hun eigen verantwoordelijkheid ligt. Het Blue Label, dat op gebouwniveau klimaatrisico's in kaart brengt, helpt daarbij.

Ten tweede het bieden van handelingsperspectieven en het stimuleren van eigen initiatief. Veel mensen willen iets doen, maar hebben geen idee wat ze kunnen doen en hoe ze dat kunnen aanpakken. Initiatieven zoals Amsterdam Rainproof en Operatie Steenbreek bieden mensen handelingsperspectieven. Woningbouwcorporaties, projectontwikkelaars, bouwmarkten, tuincentra, scholen en hoveniers moeten worden aangemoedigd om hier een grotere rol in te spelen. Daarnaast leert onze ervaring dat stimuleringsregelingen helpen om particulieren en ondernemers over de streep te trekken. Net als educatie en het delen van succesverhalen via social media de beweging versterkt.

Conclusie

De laatste jaren zijn veel organisaties aan de slag gegaan om Nederland klimaatrobuust te maken. Wij geloven dat we dat met elkaar voor elkaar kunnen krijgen vanuit het perspectief van gedeeld eigenaarschap. De participerende rol van de overheid is nieuw en vraagt om een andere houding. Daarbij is het belangrijk de samenhang tussen alle facetten van klimaatverandering aan te brengen, naar het functioneren van het systeem te kijken in plaats van te denken binnen bestuurlijke grenzen en de hele samenleving te betrekken.